

ROMÁNIA ÉS A HATÁRREVÍZIÓ

I

E ZERKILENC SZÁZTIZENNÉGY júniusában alig két héttel a szerajevói merénylet előtt, a cár meglátogatta Carol román királyt, Konstanzában, s a román sajtó nagy reménységekkel írt a beálló új, orosz-román barátság jövőjéről. Az orosz külügyminiszter, Sazonoff, közben ellátogatott Bukarestbe és Bratianu, az akkori román miniszterelnök, felhasználta az alkalmat és elvitte sétakocsizni őt magyar földre, át a predeáli szoroson Brassóba, hogy megmutassa az orosz külügyminiszternek a lehető orosz-román politika kézzel fogható célját, a román vágyak ígéretföldjét, Erdélyt. „Én“, — írta memoárjában Czemin gróf — „erről, az adott viszonyok között kevésbé tapintatos kirándulásról csak megtörténése után értesültem, de igazat kell, hogy adjak Berchtoldnak, ki a két miniszter eljárása felett csodálkozását fejezte ki nekem.“¹

Alig telt el egy hónap s megtörténhetett az első lépés a kirándulás céljának megvalósítása felé: Sazonoff felajánlotta Erdélyt Romániának, így történt:

Kitört a világháború és kitörésekor Románia a Központi Hatalmak szövetségese volt, de a szövetség megkötői tudták, hogy ez a szövetkezés olyan népszerűtlen a román közvélemény előtt, hogy nem hozták nyilvánosságra és a szerződés sohasem került ratifikálás végett a törvényhozás elé. Románia politikáját a kitört háborúval szemben nem a szerződéses kötelezettség, hanem az a cél irányította, hogy befejezésekor a győztesek oldalán legyen: mindegy, hogy melyik oldalon. „Nekünk, románoknak“, — írta Kiritescu, a román egység történetírója — „igényeink voltak úgy a Kárpátokon túl, mint a Pruth másik partján; az első konfliktust jelentett Ausztria-Magyarországgal, a másik Oroszországgal“. Az igény, miről beszél, a románlakta irredenta területek egyesítése volt; románság pedig lakott mindkét hadviselő fél területén, osztrák Bukovinában és magyar Erdélyben, orosz Besszarábiában és bulgár Dobrudzsában. Bratianu politikája tehát a várakozás volt addig, míg meg nem mutatkozik, hogy a hadi szerencse merre fordul, hogy akkor a győztes mellé csatlakozhassék. Hogy az igényelt összes területeket, mindkét hadviselő féltől meg tudja szerezni Románia, arra legvérmesebb álmai között sem gondolt egy román politikus sem.

1914 őszén megindult tehát egy egyelőre a semlegesség deklarációjával lepezett piszkos alkudozás, mit nagyra növeltek maguk a hadviselő felek azzal, hogy éppen olyan csúnyán ajánlgatták fel köl-

¹ Ottokar Czernin: Im Weltkriege, 146. lapon.

csönösen az ellenséges ország területeit a mellettük való hadbalépés jutalmaként.

Az orosz hadsereg mobilizációja meg se történt még és július 28-án már utasította bukaresti követét Sazonoff, hogy mondja meg Brátianunak, hogy ha Románia az antant hatalmak oldalán lép a háborúba, támogatni fogja Erdély megszerzésében.¹ Alig kezdődött meg tényleg az ellenségeskedés, már fölszólította, hogy a román hadsereg szállja meg a románlakta magyar területeket és Bukovinát.

De a román államférfiakkal nem volt olyan könnyű megállapodni. A román kapzsiság, Brátianu követelése nem ismert határt és hitegette mindkét hadviselő felet. Egyik diplomata a másiktól kérdezte, hogy vájjon „kit fog Brátianu megcsalni?”

1915 májusában Sazonoff pozitív ajánlatot tett az átcsatolandó osztrák és magyar területeket illetően, melyeknek határaitra nézve, — akárcsak Wilson mondaná — „a nemzetiségi többség elve lesz irányadó“, tehát az ajánlatból kiesett Bukovina északi, ukránlakta vidéke; ellenben az átadandó „terjedelmes magyar terület magába foglalná nemcsak mindazon vidékeket, melyeken román többség él, hanem néhány olyan területrészt is, melyen túlnyomóan más nemzetiségű nép lakik, amelyeket a Hatalmak mégis készek Romániába bekebelezni, hogy a határ jobban kikerekíthető legyen“. Az Aide mémoireset kísérő, a bukaresti orosz követhoz, Poklewszkihez intézett telegrammban szintén hangsúlyozta Sazonoff:

„A román követelések csaknem ultimátumszerű jellege ellenére, melyeket a szövetségesek teljesen elfogadhatatlannak tartanak, mi barátságosan felelünk. A felajánlott határokon belül Románia nemcsak románlakta vidékeket, hanem olyanokat is kap, melyek túlnyomóan magyar, szerb, sőt orosz lakosságúak. Mi szívesen vesszük Románia katonai kooperációját s egy szilárd és jószomszédi viszonyt Románia és Oroszország között jelentősnek tartok; de azt mégsem lehet tőlünk követelni, hogy fajrokonainkat és a szövetséges szerb nép jogos reményeit feláldozzuk, csak azért, mert Brátianunak eszébe jutott, hogy Románia követeléseit, amely ilyen területi növekedésről eddig nem is álmodott, így felcsigázza. Brátianu magaviseleté azt a gyanút kelti, hogy szándékosan támaszt elfogadhatatlan követeléseket, hogy lehetetlenné tegye a megegyezést.“

A román kormány tényleg készült az intervencióra, csak várt és zsarolni akart; Brátianu kijelentette, hogy Románia fennállásának csak akkor van meg minden biztosítéka, ha határait a Pruth, a Tisza és a Duna képezi, azaz megkapja a román Bukovinát, a ruthénföldet és az egész osztatlan Bánátot.

1915 őszén a hatalmak már ebbe is beleegyeztek, sőt Párizsban felmerült az a gondolat is, hogy, ha kell, Oroszország áldozza fel Besszarábia egy részét a román intervenció érdekében. De Brátianu még várni akart: most már az antant katonai támogatásának mérve —

500.000 főnyi antant haderőt követelt a Balkánon — és egy kölcsön miatt emelt nehézségeket. Romániának a háborúban való részvétele — írta Poklewszki Sazonoffnak semmi „magasabb erkölcsi vagy ideális indok nem irányítja“. Brátianu „huzavonája és kufárkodása“ folyton folyik» írta még 1916 augusztusában is Paléologue.

¹ Mindez megtalálható a „Das zaristische Russland im Weltkrieg“ című orosz háborús okmánygyűjtemény „Russland und Rumänien“ című fejezetében.

Végre 1916 augusztus 17-én létrejött a megállapodás az antant hatalmak és Románia között, melynek értelmében Románia kötelezte magát, hogy hadat izén az Osztrák-Magyar Monarchiának s közbelépése fejében a szerződésben megjelölt területeket kapja. E területek határa északon az akkori tényleges orosz határ; tovább Novoselicztól kezdve a Fruth és a magyar-bukovinai-galíciai határ találkozásáig a Cseremosz: tehát Bukovina, az északi, ukránlakta vidék kivételével; a magyar határt átlépve az új határ követi a Tisza és Visó vízválasztóját; a Visónak a Tiszába való ömlésétől kezdve a Szamos torkolatáig a Tisza, azon túl Debrecentől keletre hat kilométernyire halad lefelé délnyugatra a Sebes és Fehér Kőrös egyesüléséig, innen átvág Algyőhöz, ahonnan kezdve a Tiszának a Dunába ömléséig maga a Tisza képezi a határt.

Az így kiszakított magyar területbe esett volna a mai határhoz képest Makó, Orosháza, Csaba, Berettyóújfalú, Ecsed, Vásárosnamény és Románia kapta volna megosztatlanul az egész Bánátot.

Brátianu elérzékenyülve jelentette ki a szerződés aláírása után, hogy ez a lépése a román nemzeti ideál megvalósulását jelenti.

DE AZÉRT A PÁRIZSI KONFERENCIÁN nem ez a határ jutott Romániának. Igaz, hogy a „győztesek karján”¹ vonult be a békekonferenciára, de a győzelmes Románia dolgának volt egy kis szépség-hibája.

Az 1916 augusztusi szerződés ötödik szakaszában az antant hatalmak, Nagy-Britannia, Francia-, Olasz- és Oroszország egyfelől és Románia másfelől kötelezték magukat, hogy csak együttesen és egyidőben, de külön békét nem kötnek az ellenséggel. De Románia 1918 májusban megkötötte a Központi Hatalmakkal a bukaresti békét s ennek folytán az antant hatalmak arra az állápontra helyezkedtek, hogy az 1916-i szerződés és az abban megjelölt területi megállapodások semmiesek. A román delegáció természetesen tiltakozott; maga az uralkodó beleszólt és a „The Times”-nek adott interviewben kijelentette, hogy „ő sohasem írta alá a szégyenletes bukaresti békét; fenyegettek”, — mondta — „rábeszéltek, kényszeríteni próbáltak, de én nem engedtem meg, hogy aláírásom egy olyan okmányra kerüljön s ennek folytán az minden létező törvény szerint érvénytelen maradt.

Románia soha sem kötött békét az ellenséggel, mert brutális erő nem kényszeríthet egy népet, hogy megtagadja érdekeit és tradícióit.”¹

E jellemző királyi nyilatkozat ellenére a békekonferencia határ-megállapító bizottsága hozzálátott az új határok megállapításához, ami annál szükségesebb volt, mert jelentkeztek a szerbek, akik komolyan vettek részt a háborúban, követelték a Bánát délnyugati, szerblakta részét s a hatalmak nem utasíthatták el hős kis szövetségesüket.

A határok megállapítására vonatkozó tárgyalásokról feljegyzéseket készített és közölt David Hunter Miller, az amerikai „Expert Committee” tagja abban a hűszkötetes némiképpen hozzáférhetetlen munkájában, melyből a magyar határra vonatkozókat, Tardieu és Lansing rövid

¹ „The Times” 1919 április 11-i száma.

párbeszédét és Brátianu Orlandónak adott felvilágosításait közölte volt e folyóirat.¹

Hunter Milleré feljegyzéseit kiegészíti egy részletesebb feljegyzés-sorozat, melyet az „Epoca“ című román lap közölt volt még 1921 novemberében egy pár számában. Az anyaghoz a lap—mint írta—egy francia államférfi szívességéből jutott; talán, gondolom, Emil Martonne lehetett, a párizsi egyetemen a földrajz tanára, a bizottság geográfiai szakértője és a románság nagy barátja.

Az „Epoca“ közlése szerint a bizottsághoz a főhatalmak megbízottai különböző határvonalakat terjesztettek elő. E vonalak közelebb vagy távolabb nyugatra vonultak el a történeti Erdély határától s távolágukhoz mérten különböző számú magyar és román lakost csatoltak volna Romániához. Éppen Prof. Martonne e határvonalakról a következő kimutatást állította össze:

Az első francia vonal Romániához csatolt volna 965.000 románt és 751.000 magyart.

A második — Le Rond-féle francia vonal 948.000 románt és 556.000 magyart.

Az utolsó francia vonal 943.000 románt és 487.000 magyart.

Az első angol vonal 886.000 románt és 465.000 magyart.

A második angol vonal 913.000 románt és 620.000 magyart.

Az amerikai vonal 913.000 románt és 620.000 magyart.

Ezek a számok annak a területnek a lakosságát tüntetik fel, mely a történeti Erdély határa és a tervezett különböző határvonal közé esett volna.

Prof. Martonne e határokhoz a következő megjegyzéseket fűzte:

„A francia vonal Aradtól délre szélesebb területet hagy Románia számára, mint a többi vonalak. Erre gazdasági szempontból van szükség: Arad nagy város, levegőre van szüksége; környékén virágzó falvak vannak s a lakosság, ami a műveltségi állapotot és politikai öntudatot illeti, sehol sem Oly előrehaladott, mint itt. A többség ezen a különben elég tarka nemzetiségű vidéken a románsághoz tartozik... Nagyvárad körül hasonló okok igazolják az amerikai és francia vonal között levő különbséget. Ezt a várost is fel kell szabadítani, a centrumok Nagyvárad környékén románok ... Északon ugyan nagyobb számú magyarságot szakít el a francia vonal, de az annak a szükségességnek a következménye, hogy még legyen tartható Románia számára a nagyvárad—halmii vasútvonal. Ezt a vonalat nem lehetne helyettesíteni, legfeljebb igen költséges építkezésekkel a hegyek oldalán, azt is csak egynéhány év leforgása alatt.“

Martonne e jelentésével kapcsolatosan az „Epoca“ megjegyzi, hogy a francia vonal Romániának 57.000 románnal adott volna többet, mint az első angol vonal, 3000-rel többet, mint a második és 104.000 románnal többet, mint az amerikai határ.

A bizottság tárgyalásán ettől kezdve háttérbe szorult minden tekintet s csupán a vasúti vonalak gazdasági jelentősége felett vitatkoztak.

¹ Czakó István: Gyorsírói feljegyzések a trianoni béke létrejöttéről. 1930. évi márciusi számban. A cikkhez fűzött első jegyzetben van magyarázata annak, hogy miért mondom, hogy a mű „némiképpen“ hozzáférhetetlen. A művet összesen negyven példányban adta ki Miller s Czakó cikkében még azt írta, hogy e munkának Európába egyetlen példánya sem került. Azóta egyről van tudomásom a Népszövetség könyvtárában.

„Le R o n d tábornok a következőket mondta:

„A szatmárnémeti—nagyvárad—aradi vonal Romániához kell, hogy tartozzék, mert ha a románok közlekedésüket illetőleg a magyaroktól függenek, az állandó súrlódásra ad alkalmat és veszedelme lesz a békének.“

A február 11-iki tárgyalást egészen az erdélyi kérdés vette igénybe.

Az amerikai S e y m o u r kijelentette, hogy Erdély és egy széles magyarországi öv románlakta terület, tehát az Romániát illeti.

Ehhez hozzájárult Sir E r i c C r o w e és M a r t i n o .

V a n u t e l l i nézete az volt, hogy jó lenne természetes határt adni Romániának, de mivel az vagy csak a Tisza, vagy a Királyhágó lehetne s azok egyike sem esik össze az ethnográfiai határral, méltányos a románok követelése.

L a r o c h e szerint a Románia számára kért területen csak a szélesség alkot nagyobb, összefüggő kisebbségi tömböt, de körülvéve románokkal, kénytelen lesz a románság sorsában osztozni. A százszok hajlandók az annekszióra. Elismeri, hogy, például, Nagyvárad magyar, de fontos közlekedési központ és román vidék veszi körül. Gazdasági szempontból a románokat kell hogy megillesse a szatmárnémeti—aradi vasút, jóllehet több helyen belevág az ethnográfiai határba. „E vasútvonal bírása életbevágó Romániára nézve, mivel a hegyek közelsége megakadályozza, hogy kelet felé egy új vonalat lehessen építeni. Erdély terményei ezentúl nem nyugatra, Budapest felé fognak menni, nem is keletre a román piacokra, amelyeknek nincs szükségük rája, hanem dél felé, a Dunához. Egy északról dél felé haladó vasút elengedhetetlen Romániának.“

Tardieu ezután konstataálta, hogy lényeges eltérés a bizottság tagjai között nincs s át lehet térni a Bánát kérdésére, amelynél Magyarország szerepe már nem volt: itt már csak a román és szerb érdek összeegyeztetéséről volt szó s itt már Tardieu álláspontja is megváltozott, itt már az ethnográfiai viszonyok dominálnak.

A kérdés azután, az „Epoca“ szerint a legfelső tanács elé került, de ott csak a bánáti, dobrudzsai és főleg a besszarábiai kérdés tárgyalása folyt: a magyar határról a lap többet nem ír.¹

Így jött létre a magyar határ, „tragédia a magyarok, de új élet a románok számára“, írja Tilea.

Az E M B E R A Z T G O N D O L N A, hogy ekkora és ilyen váratlan területi gyarapodás megszüntetett minden további kifogást és aspirációt a határokkal szemben: az új határok kevéssel adtak kevesebbet, mint az 1916-iki bukaresti szerződés.

Egy előadásában, mit még 1924 tavaszán tartott a jelenlegi (1933 júliusban) román miniszterelnök, Vajda-Voevod Sándor az „Institutul Social Roman“ által „külpolitikai kérdések“ címén rendezett előadás-sorozatban a „román határok problémája“ címen, azt mondta, hogy „jóllehet a békekonferencia nem bírt minden kérdést megoldani, mégis az alapokat, úgy, amint azok a wilsoni pontokban kikristályosodtak, lerakta; ennek alapján jött létre nekünk, románoknak is, nemzeti egységünk a jelenlegi határok között“.

Ezek a határok — folytatta előadását, — mint minden ország határai, részben jók, részben rosszak. Jó a természetes határ, egy hegy-

¹ A határok megállapítására vonatkozó tárgyalások menetét egyelőre non lehet pontosan összeállítani, annyira zavarosak, hiányosak és ellenmondók 8 források: Hunter Miller, Temperley, Nicholson, az „Epoca“ adatai. Ha volt a tárgyalásoknak egyáltalában jegyzőkönyve, annak nyilvánosságra kerülésére kell, hogy várjunk.

lánc, egy folyó, egy puszta; rossz, ahol ilyen nincsen. De a jó határnak is van feltétele: nem szabad, hogy homogén, nemzetiségi csoportot vágjon ketté; ha elválaszt, a legjobb határ is rossz és nyílt problémát képez. A Kárpátok, például — azt hitték — bevehetetlen stratégiai határt képeznek Magyarország körül s mégis *gyengének* bizonyultak s nem bírták megakadályozni az egy törzsből fakadt testvérek egyesülését.

E szempontból Romániának jó határa keleten a Dnyeszter, a Fekete-tenger és délen a Duna; rosszak a határok Csehszlovákia, Szerbia, a Cadriláter és főleg Magyarország felé.

A szerb és csehszlovák határ — állapította meg Vajda Sándor — nem aktuális kérdés s a Cadriláter határa is megoldható némi előrelátással és jóakarattal.

Másként van a nyugati határral.

A magyar határ összeesik az ethnográfiai határral (?), de itt nincs természetes határnak nyoma, nincs egy domblánc, egy patak; csupa sík búzaföld, a „vární ale cucului“, a senki vámjának, a csempészeknek a paradicsoma, „impulsiv vizionáriusok irredenta haUucinációinak táplálója, akik egy millenáris Magyarország nagyzási mániájában vénültek meg. Ez a határ rossz annak a ténynek a következtetéséppen, hogy a magyarok nem akarják politikai aspirációikat és módszereiket az új Európa által megadott keretek között tartani; rossz, mert a mi részünkről állandó és megfeszített figyelmet igényel“.

Tekintve a határ e rosszságát, mi a kötelesség? — kérdi Vajda. Az államhatár védelmére szolgálnak a jó szövetségesek, feleli s e tekintetben Vajda nyugodtan gondolhatott a kisantra, amelynek annyiszor szívesen megjövendültük a végét, de ma is él és egészséges. A jó szövetség kiegészítését képezi egy „armata bine organizată, echipată și inarmată“, amely legjobb propagandája egy állam biztonságí érzetének külföldön.

Mindezekon túl azonban legfontosabb a „frontiera vie“, az élő határ, az ethnográfiai határ: a román nép kell, hogy fizikai és szellemi erejével egy materiális és morális „élő határt“ alkosson, ott, ahol természetes határ nincsen. Ez a teoretikus megállapítás egy nagy kisebbségpolitikai koncepció alapjául szolgál Vajdának, melynek alkotó részét képezi a telepítés, a közoktatás, pénzügyi és gazdasági politika stb. — mindez azzal a cézzal, hogy a Románia nyugati határán lévő magyar kisebbség tűnjék el és helyét a havasokról odatelepített mócok élő határa foglalja el. Ezt a politikát állította Vajda szembe az akkor még csíráiban lévő magyar revíziós mozgalmakkal s hogy ez a politikai koncepció nem maradt papíron, annak tanúsága a szatmári és békési telepítés, a magyar területeken szervezett kultúrzóna, a magyarság gazdasági tönkretételének egyéb eszközével együtt.

Előadását Vajda Sándor így végezte:

„Ha igaz, hogy „história est vitae magistra“, akkor a magyar összeomlásból a legértékesebb tanulságokat vonhatjuk le a román határokra vonatkozóan.

Mennyit nem írtak össze történészek, nemzetközjogi professzorok, szociológusok, geográfusok Magyarország természetalkotta bámulatos határaitól, melyen belül automatikusan fejlődött ki az elpusztíthatatlan,

egységes, nemzeti — és természetesen — magyar állam. A Duna, a Kárpátok, a déli nagy folyók, az ország vízrajzi helyzete, földrajzi és geológiai alakulata, földje, klímája, mind, mind e tétel igazolására szolgált; a hatalmas monarchia katonai ereje, egy évezredes múlt: mindez Magyarországé volt. S amellet bíztak „a magyar szerencsében“, a „magyarok csillagában“.

S ma hol van mindez. Eltűnt! Mert volt valami, ami pusztulásra ítélte: egoista oligarkhiája s annak uralma.

Nincs miért, hogy ismertessem Vajda történeti excurzióját, pszichológódását egy évezredes magyar kormányzat ellen. „Magyarország, mint Oroszország pusztulása is“ — folytatja ezután — „a mi életrekelésünket jelenti. Hogy életünk az új határokon belül értéket képezzen, tanulnunk kell a magyarok bűneiből, ami maga után vonta államuk feldarabolását: meg kell hogy tanuljunk, hogy mit szabad és különösen, hogy mit nem szabad, hogy tegyünk, ha azt akarjuk, hogy határaink kérdése csak a múlté legyen és azok változatlanul maradjanak meg“.¹

1927 NYARÁN megindult Lord Rothermere revíziós mozgalma. A békekonferencia az új határok között akkora területeket juttatott Romániának, amekkorára sem a háború előtt, sem alatta nem gondolt a legoptimistább román irredenta sem. Hogy mennyire érdemtelenül, annak tudatára ébredtek maguk a bőkezű hatalmak, még mielőtt a revíziós mozgalom komolyan megindult volna. 1925 januárjában a párizsi reparációs bizottság szakértői megállapították, hogy méltánytalan lenne Romániának Spaaban megállapított részesedési arányát felemelni, mert a békeszerződések nagyobb területekhez juttatták, mint amekkora háborús teljesítménye arányában megillette volna. Nem csoda, ha ez a nyers megállapítás erős visszatetszést szült a román sajtóban s az „Adevérul“ a bizottság szemére vetette, hogy ilyen kijelentések nemcsak Románia helyzetét nehezítik meg ellenségeivel — Magyarországgal — szemben, hanem megtámadják az egész békeművet és egyengetik a revízió útját.

Ez a kritika azonban nem hagyott mélyebb nyomokat maga után s a román sajtó és politikusok lelkiismeretét nem zavarta semmi addig, míg 1927 nyarán meg nem jelent Lord Rothermere cikke a „Daily Mail“-ben, „Magyarország helye a nap alatt“. Ennek a nyomában aztán egy olyan sajtóhadjárat indult meg, mely éveken át egy napot sem hagyott elmúlni anélkül, hogy valamelyik lapban éles vagy ijedt támadás ne jelent volna meg Magyarország és Lord Rothermere ellen, vagy a pártok a revízió kérdését fel ne használták volna gyalázkodásra és egymás megvádolására.

Alig egy hónap telt el a „Daily Mail“ cikke után s az „Indreptarea“ sötét jövő képét látta maga előtt. Azt hallotta Genfből, hogy az optánsperben kompromisszum készül; hogy szó van komolyan a trianoni béke revíziójáról s híre jár, hogy Románia készül elhagyni a Népszövetséget. Persze, a lap mindezt lehetetlennek tartja: hogy parasztlakosságától visszavegyék a kiosztott földet, melyeken már évek óta verej-

¹ Al. Vajda-Voevod: Probléma frontierelor Románesji, a „Politics Externa a Romáméi“ című kötetben, 277. és köv. lapokon.

tékes munkával dolgoznak; lehetetlen, hogy megváltoztassák a határokat, mit annyi román dorobánc vére szántott ki; egy talpalatnyi határ vérözönt jelentene s „ha a Népszövetség látni akarja, hogy miképpen lehet szabadra bocsátani a háború fűriáit, próbálja meg vita tárgyává tenni a békeszerződések és elsősorban a trianoni szerződés érvényességét“.

A revíziós mozgalmat csak azért nem lehet kétségbeejtőnek és eredményesnek elképzelni, mert erkölcstelen alapokon nyugszik.

Az „Universul“ örömmel közölte David Mitranynak, egy angollá vált románnak, londoni egyetemi doktornak egy interviewját, mely a szerb „Pravda“-ban jelent meg:

„Lord Rothermere“, — mondotta Mitranynak, — „sem eddig nem volt, sem ma nem számottevő politikus Angliában. Meggyőződésem, hogy a Daily Mail cikkét nem is ő írta, mert arra nem képes, hanem Budapestről származik. A Daily Mailnek különben csak sportrovatát és bűnkronikáit olvassa az, aki olvassa a lapot. Komoly politikus soha sem veszi kezébe a Daily Mailt, hogy politikai értesülést szerezzen s Lord Rothermere cikkének sem tulajdonított senki semmiféle fontosságot. Sem én, sem számtalan barátom közül egy sem olvasta, mikor megjelent és a sajtó egy orgánuma sem vett róla tudomást.

Különben is, mindaz, amit Lord Rothermere ír, tiszta hazugság, minciuna curatá“.

„Tudomásom van arról is“, — végzi mondanivalóját — „hogy a liberális és a munkáspárt markáns tagjai kijelentették magyarbarát pártfelelőknek, hogy addig, amíg a magyar panaszok egy olyan kormány részéről jönnek, mely nem nyújt kellő szabadságot állama polgárainak, azokat nem lehet figyelembe venni.“

„Ez az angol közvélemény valóságos képe“, nyugtatta meg olvasóközönségét az „Universul“.

S volt más út és eszköz is a megnyugtatóra.

Mikor a háború után a huszas évek elején Lord Newton éles küzdelmet folytatott Románia kisebbségi politikája ellen, a „Patria“ azzal próbálta vigasztalni közönségét, hogy elhitette vele, hogy Lord Newton zsidó, apját Schwartznak hívták és Nagyváradon volt malombérlő.

Ezt a vigasztalást most is nyújtotta a sajtó. Cuza, jassi-i egyetemi tanár, a „Nemzeti Védelem“ pártjának elnöke, kijelentette, hogy ő tudja, hogy Lord Rothermere zsidó, Borah szenátor nem Borah, hanem Bachruch, Lloyd George pedig, aki éppen akkor írta meg levelét a revízió mellett, egy minden befolyás és párt nélkül tengődő politikus. „Rothermere“ — tódította az „Indreptarea“ — „nem nemes származású „lord“, heroikus tradíciókkal; még idealizmustól és politikai koncepcióktól vezetett újságíró sem, hanem egy közönséges pénzember, akinek a hírlapírás is csak eszköz üzletei szervezéséhez és intézéséhez“. De, folytatta az újság, „mikor valaki a nemzetközi tisztességgel összeütközve, az emberiség érdekei ellenére és saját hazájának kárára csinál üzletet, az már nem üzletember, hanem közönséges bűnös.“

S ilyen nem Lord Rothermere egyedül. Ma már — írta Tiberiu Vornic a „Viitorul“-ban — „sokan jövedelmező foglalkozást csinál-

nak abból, hogy „küzdenek a magyar ügyért“. Valóságos nemzetközi iparrá vált ez, kényelmes, hasznos, jövedelmező foglalkozássá. Egész hősi, haláltmegvető tábor gyűlt már össze. Amely küzd. Amely ordít s követeli az egész világtól, hogy állítsa vissza Magyarország integritását.“

De ilyen léhaságokkal nem lehetett megfojtani a revíziót; kellett, hogy sajtó és politikusok valamivel komolyabban is foglalkozzanak a kérdéssel, mert a mozgalom nyugtalanítóan terjedt Európában.

Hogy jutott Románia — kérdezték — a béke tizedik évében oda, hogy a nyugati magyar és a keleti orosz határ ne legyen biztos; hogy a magyarok a trianoni szerződés revízióját merjék követelni és az oroszok soha el sem ismerték légyen a Dnyeszter határt?

A sajtó egy része, amelyik nem szenvedheti Titulescut, azzal érvelt, hogy Románia diplomáciája rossz, külföldi képviselői nem működnek összhangban. Titulescu szidja Diamandit, a berlini követ a rómainak az ellensége. A kormány nem gondoskodott propagandáról, nem különösen ellenpropagandáról, mi ellensúlyozhatná a magyar propagandát.

De ami a legnagyobb baj, az az, hogy magának Nagyromániának a belső egysége nem biztos; bukovinaiak, besszarábiaiak, de főleg az erdélyiek elégedetlensége és szeparatizmusa veszedelmesen járul hozzá a revízió gondolatának igazolásához. „Erdély, bármit mondjunk is“, — írta a liberális párt hivatalos lapja, a „Vütorul“, — „nem forrt össze a Regáttal. Valahol ott van Bukarest és Budapest között és mai napig sem olvadt a mi szervezetünkbe, nem része a román egységnek“. Csakhogy a háború kitörését követő tizennégy évből kilenc éven át a liberálisok kormányozták az országot s ha ennyi idő alatt a csatolt területek nem bírtak összeforrni s régi királysággal: ki felelős érte? „Elezárva a kormányzattól és kizárva minden közgazdasági tevékenységből“, vetette a liberálisak szemére az „Indreptarea“, — „az erdélyiek, bukovinaiak és besszarábiaiak regionálista pártokba tömörültek és szeparatista politikát követnek akkor, mikor a körülmények parancsolólag követelnék a regáttal való fiiziót... Bukarest küenc évi kormányzata azt a csodálatos meggyőződést keltette az új tartományok románjaiban, hogy előző elnyomók alatt jobb dolguk volt, mint most, a románok alatt. Ezt a hangulatot azok teremtették és tartják fenn, akik folyton azt hangoztatják, hogy az unió nem szolgál az erdélyiek, bukovinaiak és besszarábiaiak hasznára, mert a régi királyság egy alsóbbrendű államformát nyújtott nekik. A Kárpáton és a Pruthon túli nép semmi tisztelettel sem viseltetik az ország vezetői iránt, nem hisz az unió áldásában és sajnos, nem táplál semmi reményt Nagyrománia jövőjével szemben.“

S JÖLLEHET EZ ÍGY VAN, úgy van, hogy az erdélyi románok regionálisták s nem bírják elviselni Bukarest kormányzatát, s őket a liberálisak Nagyrománia-ellenes érzésekkel vádolják, lapjuk, a „Viitorul“ mégis „a mi magyarjaink kötelességeiről“ írt cikket, amivel tartoznak az országnak, hazájuknak, Lord Rothermere Romániát illető vádjaival szemben.

„Nem lojális nyilatkozatokat várunk tőlük“, — írta Tiberiu Vornic. — „Mi, kannibálok, nem várunk érzelmi kitöréseket s nem kívánunk olyan színjátszást, mint a volt Magyarország rendeztetett románjaival. De mindén, Budapestről mesterségesen szított szenvedély lobogása mellett is, megvártuk volna Románia magyarjaitól, hogy Lord Rothermerenek szemébe mondják, hogy a magyar rabszolgaság Romániában ostoba képzelődés. Magyarjainknak kötelessége lett volna, hogy megmondják, hogy elégedetlenségük nem rabszolgaságban gyökerezik, hanem abban a természetes fejlődésben, mi kisebbségi mivoltukkal jár s ami természetes minden új állam létrejöttékor.

Magyarjaink azonban jobbnak találták, hogy sokatmondóan hallgassanak ...

A rabszolgaság vádjának elhárítása az igazság és méltányosság elemi kötelessége volna. A romániai magyarok nem tették meg ...

Egy állam és polgárai között kölcsönös szerződés van, amely szigorúan megszabja mindkettőnek magaviseletét. A magyarok meg kell, hogy értsék. Adjanak számot maguknak, vajjon igaza van-e Lord Rothermerenek: rabszolgák-e ők Romániában?“

Ha a magyarok felelhetek volna erre a kérdésre, csak azt mondhatták volna: nem vagyunk rabszolgák, elnyomott kisebbség vagyunk.

SZÁSZ ZSOMBOR

Folytatjuk

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLEMÉNYEI

A Szemle zárta: minden hó 10-én délben, — írógépen írt cikkeket kérünk. — Előre meg nem beszélt kéziratokat csak akkor küldünk vissza, ha bélyeggel ellátott megcímezett borítékot mellékel a szerző. — A cikkeket házilag korrigáljuk; korrektúralevonatot csak kivételes esetekben adunk. — A gépirattól eltérő korrektúrák és utólagos rövidítések költségével a szerző számláját vagyunk kénytelenek megterhelni. — A cikkek közlésével azok szerzői jogát a Magyar Szemle megszerezte. — Szerzőink különnyomataikat, megállapított tarifja szerint, az Athenaeum nyomda igazgatóságánál szíveskedjenek közvetlenül megrendelni, legkésőbbben a szám megjelenésétől számított két héten belül. — A különnyomatok csak a Magyar Szemle Társaság hozzájárulásával bocsájtathatók könyvkereskedői forgalomba.